

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh in za sadjarstvo.

Št. 13.

V Ljubljani, 15. julija 1890.

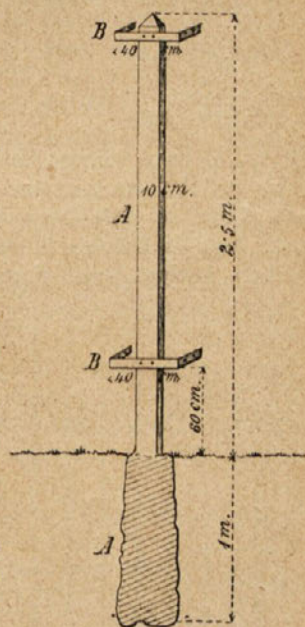
Letnik III.

Prosto stoječe dvojne brajde sadnega drevja.

Dvojne sadne brajde (Obstgegenspaliere, contrespaliers), kakor sadne brajde sploh, naredil je še malokedo. Temu je vzrok premajheno strokovno znanje in pa bojazen do stroškov. Take brajde so sicer lahko primerne, a preveč sestavljene in predrage, ali pa niso primerne in premalo trdno narejene. Komur ni do stroškov, napravi si lahko brajde, kakor je v knjigi pisano: lepe, elegantne, drage i. t. d. Koder je pa podpisaneec dosedaj še take brajde delal, vselej je posestnik najprvo vprašal za stroške. Spoznal sem, da je tudi tukaj možna zlata srednja pot, po kateri je mogoče narediti prosto stoječe dvojne brajde tudi manj premožnim, zlasti marljivim sadjarjem. V pouk sadjarjem hočem tu razložiti svoj način, po katerem delam z obilim uspehom po svojih nasadih.

Prosto stoječo dvojno brajdo imenujemo dve od juga proti severu vštric stoječi brajdni steni, kateri sta navadno po tri metre visoki, dolgi pa proti prostoru. Prostor med obema stenama (brajdama) je $40 \frac{c}{m}$ širok. Sestava je ta le: Po $4 \frac{m}{l}$ narazen se postavijo na štiri vogle obtesani po $3 \frac{1}{2} \frac{m}{l}$ visoki in $10 \frac{c}{m}$ debeli hrastovi stebri (glej podoba 21. A) po $1 \frac{m}{l}$ globoko v tla. Spodnjega konca, ki pride v tla, ne obteši, ter ga primerno zavaruj, da prehitro ne strhleni. Vsi stebri v eni vrsti se morajo zgoraj in spodaj natanko uravnati ter potem v tla zatrditi. Na oba končna stebra se pritrđita na enak način železni kljuki (glej B, B, na podobi 21.), ki sta po $1 \frac{c}{m}$ debeli, $7 \frac{c}{m}$ široki, in sicer ena pri vrhu, druga pa $60 \frac{c}{m}$ od tal. Kljuke se najbolje pritrđijo z vijaki.

Povprečno čez steber sta kljuki po $40 \frac{c}{m}$ dolgi, na vsako stran v pravem kotu zaviti, tako da so zaviti konci taki, da je mogoče na nje pritrđiti lesene late, ki vodijo od stebra do stebra in katere so po $7 \frac{c}{m}$ široke, $3-4 \frac{c}{m}$ debele in $4 \frac{m}{l}$ dolge (glej c na podobi 24., 25. in 26.) Pri vseh notranjih stebrih so kljuke na obe strani zavite, zato da je mogoče late od obeh strani pritrđiti (glej B na podobi 22.). Kadar so vse late pritrđene, potem je stojalo gotovo. Na stojalo pritrđi 2 do $2 \frac{1}{2} \frac{c}{m}$ debele in 3 do $3 \frac{1}{2} \frac{m}{l}$ visoke brajdne late od mehkega lesa po $30 \frac{c}{m}$ narazen z žebli, in sicer

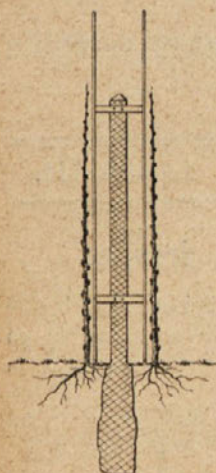
Podoba 21.

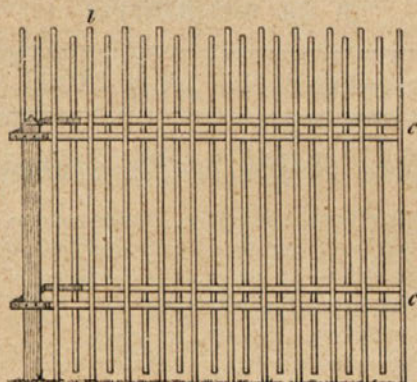
Pod. 22.

tako, da lata druge stene stoji vedno sredi med latama sprednje (oziroma prve) stene. (Glej podobo 24.) Tako narejeno stojalo je prodorno svetlobi in zračnemu prepihu. Ako stojalo vrhu tega še z belo barvo premažeš, postane trpežnejše in lepše.

Tako stojalo se da narediti tudi iz železa in iz žice, a leseno je dokaj cenejše in narediti je je laže. Hrastovi stebri so dovolj trpežni, ako si jih spodaj prav impregnoval, če pa čez 15 do 20 let vendar strhlene, pa jih ni težko zmenjati. Take cvetoče brajde tudi lahko pokriješ s kako tkanino proti slani.

Podoba 23.

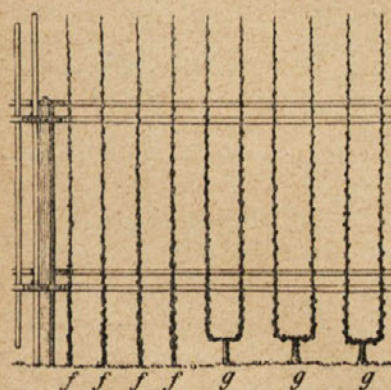

Podoba 24.

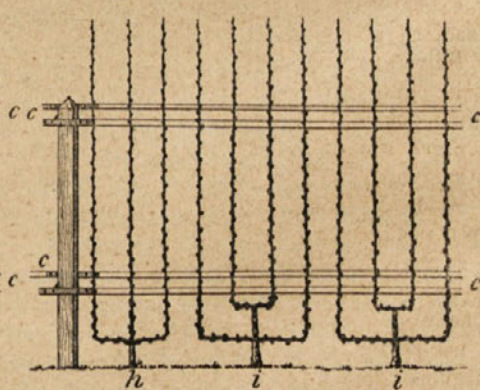
vse to ni tako težavno, kakor se sploh misli. Za brajde vzemi na pritlikavo drevje požlahtnjene take namizne vrste jabolk in hrušek, ki lep in velik sad naredo. Vzemi le malo število vrst, in ako narediš več brajd, imej vsaka stena zaradi enake rasti in drugega le enako vrsto. Vrste, ki slabo rasto, vzgojui v obliki navpičnega kordona, (glej *f, f*, podoba 25.) ali pa v obliki črke *U* (glej *g, g* na

Navadno odmerimo dvojnimi brajdami 20 do 30 *m*^l dolžine ter jih postavimo po več vzporedno po 3 ¹/₂ do 4 *m*^l narazen, in sicer tako, da je vmes po 1·2 *m*^l širok pot in ob vsaki brajdi primeren obrobek, na katerega vsadimo pritlične vodoravne kordone.

O vzgoji in režnji brajdnega drevja tu pisati, ni mi namen, omenjeno bodi le, da

Podoba 25.

Podoba 26.

podobi 25.), močnejše rastoče vrste vzgojui v obliki palmete „Verrier“ z dvema policama (glej *i, i* na podobi 26.) ali pa s tremi vejami (glej *h*, na podobi 26.). Drugih oblik ni priporočati, ker drugače dosežemo namen le pozno.

Želeti bi bilo, da bi ta članek kaj pripomogel k boljšemu razširjanju dvojnih brajd, ker bi tako marsikateri prostor izvrstno uporabili in si naredili lepih novih dohodkov.

H. Bayer v „Wiener landw. Zeitung“.

Kako ravnati z mladim drevjem prvo leto po saditvi.

Kmetijska družba je razdelila letos iz svoje drevesnice blizu 10.000 požlahtnjenih dreves, gotovo ravno toliko so pa posadili naši gospodarji po Kranjskem sadnega drevja, katero so si sami vzgojili ali pa od drugod naročili. Kar se tiče množice posajenega drevja, moramo reči, da se je to leto zelo veliko naredilo za razvoj sadjarstva. Pri tej priliki pa radovoljno pripoznavamo, da se je ob razdelitvi sadnega drevja tu in tam kaka nerednost naredila od strani kranjske kmetijske družbe, kar ni čudno, če se pomisli, s kako majhnimi delavnimi silami delujemo in kakšno delo smo imeli to pomlad dovršiti. Razen tega je pa bilo to leto prvo, da je začela družba oddajati drevje, in treba si je bilo marsikatero izkušnjo šele pridobiti. Najhujše je bilo to, da se je vsled pomote obljubilo več drevja nego ga je bilo na razpolaganje, in opravišтво drevesnice je bilo primorano, od drugod drevja naročiti, da je moglo obljubo izpolniti. To naročeno drevje, je bilo iz dobro oskrbovane drevesnice, tudi zelo lepo, a imelo je to veliko napako, da je bilo proti našemu dosti premalo ukoreninjeno. Ako je vsled tega nastala kje v resnici kaka velika škoda, rada jo bode družba prihodnjo pomlad popravila. Kar se pa tiče domačega, t. j. družbenega drevja, dobivamo od vseh strani toliko pohval, da nas uže sedaj veseli, kako bodo udje prihodnja leta z našim drevjem zadovoljni, kajti na vrsto pride veliko lepše drevje, nego je bilo letos, ker leta 1885., ko se je bil prvi drevesnični letnik, ki je bil letos oddan, zasadil, ni bilo mogoče tal tako pravilno prirediti vsled raznih vzrokov, kakor bi se bila morala.

Kamor pridemo po deželi, zlasti pa na Gorenjskem, povsod zapazimo naše drevje vsled nenavadne od naše posebne vzgoje odvisne oblike uže od daleč. Drevje je uže prvo leto naredilo take poganjke, kakeršne drugo uže dlje časa rastoče. Ker si pa vsako mlado drevo, katero je na novo vsajeno, ogledamo, vidimo mnogo napak in pa malo skrbi, katero imajo naši sadjarji za svoje mlado drevje.

O saditvi sami ne bodemo govorili, pravilno je malokje zvršena, zato bomo v tem listu še marsikaterokrat o njej pisali. V obče se vidi, da delajo naši sadjarji premajhne jame.

Največe napake, ki jih je vsaj sedaj videti, so pa te, da je mlado drevo okrog in okrog s travo in plevelom zaraščeno, da sili iz debla nebrojno številno škodljivih poganjkov in da je drevje polno mrčesov, zlasti listnih uši. Ni dovolj, da je drevo vsajeno in da raste, moraš ga tudi pridno oskrbovati, če hočeš imeti kedaj kaj veselja ž njim.

Mlado drevo se ujači, raste bujno ter začne hitro roditi le tedaj, ako se korenine pod zemljo hitro širijo ter lahko veliko hrane iz tal serkajo. Prva leta ima drevo še malo koreninic, zato dobiva malo hrane iz zemlje. Umni sadjar naj pa gleda, da se korenine hitro razvijajo. V ta namen je najboljša rahla, zraku dostopna brezplevelna prst. Okopavaj torej mlado drevesce vsaj en čevelj daleč na okoli, ne daj, da se ti plevel in trava šeperita okoli debla. Trava, ki jo vsled tega izgubiš, nezatne je vrednosti, in izgubo ti drevo hitreje in obilno nadomesti.

Poganjki rasto, kolikor bliže so korenin, tem bujnejše, in to vedno v škodo višim poganjkom. Pri kroni je to seveda vse eno, a drugače je, če rasto poganjki iz podloge ali celo iz debla. Ti dobivajo iz korenin največ hrane, rasto hitro, in to v največo škodo kroni. Zatorej proč s šeškariji, ki nimajo nič vrednosti. Odstranjevanje teh poganjkov ni vendar nič težavnega, in vsak gospodar kmalu utegne toliko, da zvrši tudi to delo, katero se mu poplača z neprimerno lepšo rastjo vejevja.

Pa ni še dovolj, da vse to narediš. Ako pogledaš listje, vidiš, da jo večinoma objedeno, zavito in tu in tam kar posoto z listnimi ušmi. Tak vršiček mla-

dega drevesa sicer zeleni, a se nikamor ne premakne. dostikrat se še celo posuši. Ni čuda, če najdemo drevje, ki uže več let raste, a ne dobi krone. Tako drevo se nam zdi kakor smreka na paši. Trideset let in več je stara, pa še ni meter visoka, ker jo živina vsako leto v novič obje. Varuj drevje vsaj prva leta uši, potem se uže samo varuje, uši hodijo itako le na mlade sočne poganjke prav mladega drevja.

Ni dovolj, da drevo vsadiš. Ako hočeš kedaj uživati kaj sadu, moraš je tudi oskrbovati, posebno skrbno pa mlado drevje.

Sadjarstvo v zelenjaku.

V zelenjaku morajo se le hruške saditi, nikakor pa ne jablane. Večino mladih in starih jablan, stoječih v mastnih, rodovitnih sadovnjakih, loti se neka bolezen, nekak rak. Vzroka tej bolezni iskati je brez dvojbe v tem, da je zemlja pod drevesnimi kronami prenojena z organskimi snovmi, ki imajo v sebi mnogo dušika, kakor z hlevskim gnojem, gnojnico itd., in da jej nedostaje rudninskega gnoja — pepela, koščene moke itd. Taka drevesa navadno jako hitro poganjajo, les ima široke stanice in mnogo vode v sebi, lepe veje trpé navadno že prvo zimo od mraza, in po zmrzlih mestih pokaže se rak. Res je razlika med raznimi jabolčnimi vrstami velika, ker se je ta bolezen po njih že bolj ali manj razpasla, dolgo se pa vendar nobena jabolčna vrsta ne bode ustavljala škodljivim vplivom. Večletna in mnogobrojna opazovanja so pokazala, da raznovrstne hruške ostanejo zdrave v sadovnjaku vzlic omenjeni neugodni kakovosti zemlje in mnogo bolje rode nego jablane. Po mnogih vrtilih stoje prav zdrave hruške poleg jako bolnih jablan, tako da se na prvi pogled vidi razlika in nas sili premišljevati, kaj je temu krivo. Vzroka je iskati v tem, da se hrušek sploh rak manj poloti in da imajo globočje korenine in torej na nje vpliva vrhnja prenojena zgornja plast. Ker hruške zaradi piramidalnih svojih vrhov manj ovirajo rast zelenjadi, ki je pod njimi posajena, nego pa širokovejne jablane, zatorej sadimo po sadovnjakih naj rajši hruške.

Raznotere vrtnarske reči.

Proti bolšicam na vrtu. Dostikrat naredo bolšice na zelenjadi veliko škode, ker zlasti mlade rastlinice skoraj popolnoma uničijo. Proti tem mrčesom priporočajo to le: Vzemi deščico, malo širšo, nego so vrste na gredi, ter jo namaži s katranom po eni strani. O poldanjskem času, ko so bolšice najživahnejše, potegni jo večkrat med vrstami. Rastline se stresajo in bolšice padajo na deščico ter se prilepjajo na katran. To seveda moreš pa le narediti, ako na svojem vrtu vselej seješ v vrste, kar je pri umnem vrtnarstvu iz mnogih ozirov edino pravo.

Bršlin, bramba zoper mokre stene. L. Danger priporoča v „Schleswig-Holsteinisches Monatsblatt für Gartenbau“, da ob stenah nasajen bršlin suši zidovje. Sredstvo je poskušeno in ob enem zaljša poslopja. Nasadi naj se pa le ob debelih zidovih, nikdar pa ne ob tenkih, posebno ob takih ne, ki so tako rekoč na goljufijo narejeni iz lesenih križev, vmes pa zid. Bršlinove korenine pokončajo ves les v zidu. Že se je zgodilo, da so korenine skozi les prerastle ter na drugi strani stene jele poganjati, zid pa se je hotel razrušiti.

Založba c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Odgovorni urednik Gustav Pire.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.